

Factsheet

Europese veiligheidstechnologie: niet zonder risico voor mensenrechten

*“De Commissie streeft ernaar om de EU-veiligheidsindustrie een sterke thuisbasis te geven van waaruit deze industrie zich kan uitbreiden naar nieuwe en opkomende markten, waar in de toekomst aanzienlijke groei op het gebied van veiligheid kan worden verwacht.”
(Europese Commissie, 2012)*

9/11: de opkomst van de veiligheidsindustrie

Het einde van de Koude Oorlog, maar vooral de terroristische aanslagen van 9/11 hebben geleid tot een belangrijke verandering in het denken over veiligheid. Veiligheid werd tijdens de Koude Oorlog hoofdzakelijk gezien als een militaire aangelegenheid, waarbij grote wapenarsenalen en strijdkrachten centraal stonden. Sinds 9/11 benadrukken politici echter steeds meer het belang van interne veiligheid. Denk hierbij aan het bestrijden van terrorisme en cybercriminaliteit, maar ook aan grensbeveiliging, energieveiligheid, milieuveiligheid, etc.

Hierdoor vervaagt de grens tussen de interne en externe defensie- en veiligheidsmarkt. In de hedendaagse veiligheidsindustrie zijn zowel militaire als civiele bedrijven actief. Zo is bijvoorbeeld de Franse defensie- en luchtvaartgroep Safran ook wereldleider in biometrische identificatie. Bovendien is de meerderheid van de producten voor defensie en civiele veiligheid gebaseerd op dezelfde civiele, generische technologieën, wat heeft geleid tot een verdere versmelting van deze sectoren.

De Europese Commissie trekt aan de kar

De Europese Commissie heeft zich het afgelopen decennium geprofileerd als een belangrijke speler in de defensie- en veiligheidsmarkt. Dit om twee redenen:

- Het ontwikkelen van een nieuwe economische markt: de Commissie heeft 1,4 miljard euro geïnvesteerd in technologisch onderzoek gedurende de periode 2007-2013. Hiermee probeert de Commissie de aanbodzijde van veiligheidstechnologieën te ondersteunen.
- Anderzijds tracht de Commissie de vraagzijde te harmoniseren. Momenteel is het defensiebeleid nog in grote mate nationaal georganiseerd. De Commissie probeert deze versplintering te verminderen door het stimuleren van gemeenschappelijke aankopen op Europees niveau en het samenbrengen van middelen.

Niettemin heeft de Commissie veel tegenkanting gekregen. Lidstaten staan eerder weigerachtig om het defensiebeleid over te dragen naar het Europees niveau. Ook zijn critici van mening dat de eenzijdige focus van de Commissie op het stimuleren van de veiligheidsmarkt, haaks staat op belangrijke EU-waarden zoals het recht op privacy, mensenrechten en democratie. Daarnaast heeft de Commissie de overlap tussen de defensie- en veiligheidsindustrie overschat. Er blijft een aanzienlijk verschil bestaan tussen militaire en niet-militaire producten. Zo is het voor defensiebedrijven niet vanzelfsprekend om zich toe te leggen op de private markt, terwijl veel traditionele veiligheidsbedrijven niet de capaciteit hebben om producten te leveren aan militaire klanten.

A New Deal for European Defence

In het recent gepubliceerde rapport 'A New Deal for European Defence' dicht de Commissie de defensie-industrie een centrale economische en strategische rol toe. De Commissie raadt dan ook enkele beleidsmaatregelen aan om deze industrie verder te ondersteunen:

- Een vrijgemaakte Europese markt: Richtlijn 2009/81 dient een Europese, competitieve defensiemarkt te creëren. Dit moet ervoor zorgen dat defensiebedrijven steeds meer een Europese spanwijdte krijgen. Volgens de Commissie is de aanbodmarkt nu immers nog te veel gefragmenteerd op basis van nationale grenzen.
- Onderzoek naar *dual-use* technologie ter ondersteuning van de defensie-industrie: bepaalde civiele technologieën kunnen ook ingezet worden voor militaire doeleinden. De Commissie wil deze technologieën ondersteunen, onder andere via het Horizon 2020 onderzoeksprogramma, om zo ook de defensie-industrie verder te ontwikkelen. Voorbeelden hiervan zijn toepassingen uit de ruimtevaart, cyberveiligheid, civiele bescherming, etc.

De uitdaging van exportcontrole

Hoewel de Europese Commissie het aanbod stimuleert, is een sterke vraag naar veiligheidstechnologieën in de lidstaten uitgebleven. Lidstaten zijn er immers niet van overtuigd dat deze technologieën het ultieme wondermiddel zijn voor veiligheidsvraagstukken. Bovendien staan in veel landen de overheidsbudgetten onder druk door de economische crisis. Dit heeft ertoe geleid dat de Commissie de export van deze veiligheidstechnologieën naar "nieuwe en opkomende markten" noodzakelijk acht.

De Arabische Lente en Europese veiligheidstechnologie

De Arabische wereld is een goed voorbeeld van een dergelijke "opkomende markt". De Arabische Lente heeft echter ook enkele risico's blootgelegd die gepaard gaan met de export van veiligheidstechnologieën. Enkele voorbeelden:

- Een Italiaans bedrijf leverde tot 2012 communicatieapparatuur aan de Syrische ordetroepen die werden ingezet bij het onderdrukken van het volksprotest.
- In Tunesië werd Europese technologie ingezet voor het censureren van het internet.
- Een Brits softwareprogramma werd in landen zoals Bahrein, Egypte en Turkmenistan ingezet voor het bespioneren van activisten.

De Arabische Lente heeft dan ook geleid tot heel wat ethische vragen over het Europees beleid inzake veiligheidstechnologieën.

De uitbouw van een controlesysteem voor handel in veiligheidstechnologieën is niet vanzelfsprekend. Veel van deze technologieën hebben immers ook civiele toepassingen. Bovendien zijn veiligheidstechnologieën vaak toepassingen van gemakkelijk verkrijgbare, generische technologieën. Controle dient dan ook met de nodige flexibiliteit te gebeuren. De EU-verordening voor de exportcontrole van producten voor tweërlei gebruik (*dual-use*) is in dat opzicht een goed instrument. Verder kan de EU gebruik maken van de mogelijkheid om handelsrestricties op te leggen wanneer bepaalde risico's voor veiligheid of mensenrechten zich voordoen. In het algemeen wordt de economische benadering van de Commissie best aangevuld met een veiligheids- en mensenrechtenperspectief: de EU en haar lidstaten moeten rekening houden met de consequenties van hun exportbeleid.

Meer weten?

Het volledige rapport 'Een Europese agenda voor veiligheidstechnologie: van innovatiebeleid tot exportcontroles' vind je op www.vlaamsvredesinstituut.eu.